

Makalenin Geliş Tarihi: 12 Ağustos 2020
Makalenin Kabul Tarihi: 11 Kasım 2020

**DEPREMZEDELERİN ANLATILARIYLA 1939 ERZİNCAN DEPREMİ VE
SONRASINDAKİ GELİŞMELER**
1939 ERZİNCAN EARTHQUAKE AND SUBSEQUENT DEVELOPMENTS WITH DEPICTIONS OF
EARTHQUAKE VICTIMS

*Yusuf Ziya Keskin**

Öz

27 Aralık 1939 gecesi saat 01.57'de yaşanan deprem, Erzincan insanının hafızasında derin izler bırakmıştır. Geleneksel yapı tekniğinin sürdürüldüğü bu yıllarda, kerpiç ve ahşap evlerin çoğunlukta olmasına birde ağır kış şartlarından kaynaklanan olumsuzluklar eklenince, yaşanan felaketin boyutları daha da ağırlaşmıştır. Depremzedeler gece yarısı eksi otuz derecede, karlar içinde yarı çıplak ve perişan bir vaziyette göçük altında kalan yakınlarını kurtarma mücadelesine girişmiştir. İletişim hatlarının zarar görmesi sebebiyle şehrin dış dünyayla bağlantısı kesilmiş, şehir acı kaderiyle baş başa kalmıştır. Bu çalışmada, Türkiye yakın tarihinin en büyük tabii afetlerinden birisi olan 1939 Erzincan Depremi sözlü tarih yöntemiyle incelenmiştir. Günümüze kadar bu konu ile ilgili akademik alanda birçok çalışma yapılmış olsa da, bu çalışmalar genellikle yazılı belgelere dayalı olarak oluşturulmuştur. Bu çalışma ise sözlü tarih ilkeleri çerçevesinde, insanı merkeze alan bir bakış açısıyla şekillendirilmiştir. Sözlü tarih, sıradan insanların olaylar karşısındaki tepkilerini ve bakış açılarını ortaya çıkarmak açısından ayrı bir değer taşımaktadır. Olaylardan ziyade, olaylara bakış açısını ortaya çıkarmaya odaklanarak, yazılı tarih belgelerinde bulunamayacak daha insani, kültürel ve inançsal unsurlar, sözlü tarih çalışmaları ile açığa çıkarılabilmektedir. Bu yönüyle sözlü tarih, sıradan yaşamların deneyimlerini

* Dr. Öğr. Üyesi, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi*, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzincan/TÜRKİYE; yzkeski@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6275-7496

tarihe katarak, tarihin nesnesi olan insan unsurunu kendisine temel bilgi kaynağı olarak almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Erzincan, Deprem, Göç, Afet.*

Abstract

The earthquake, which occurred at 01.57 on the night of December 27, 1939, left deep traces in the memory of Erzincan people. In these years, when the traditional construction technique was maintained, mudbrick and wooden houses were the majority, and the negativity caused by heavy winter conditions was added, the dimensions of the disaster became even more severe. Earthquake victims at minus thirty degrees at midnight, half-naked in the snow and in a miserable state under the dent began to struggle to save their relatives. Due to damage to communication lines, the city was disconnected from the outside world, and the city was left alone with its bitter fate. In this study, the 1939 Erzincan Earthquake, one of the biggest natural disasters in Turkey's recent history, was examined by oral history method. Although many studies have been conducted in the academic field related to this subject to the present day, these studies are usually based on written documents. This work is shaped within the framework of the principles of oral history with a point of view that takes people to the center. Oral history has a distinct value in terms of revealing the reactions and perspectives of ordinary people to events. By focusing on revealing the perspective of events rather than events, more human, cultural and religious elements that cannot be found in written historical documents can be revealed through oral history studies. In this aspect, oral history, by adding the experiences of ordinary lives to history, takes the human element, which is the object of history, as the main source of information to it.

Keywords: *Erzincan, Earthquake, Migration, Disaster.*

Giriş

Türkiye, dünyanın üç önemli deprem kuşağından biri olan Akdeniz Deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu kuşak üzerinde yer alan fay hatları, tarihsel süreçte çok şiddetli ve yıkıcı depremlere sebep olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin birinci deprem kuşağı olan Kuzey Anadolu Fay Hattı'nda yer alan Erzincan, tarihsel süreç içerisinde büyük yıkımlara ve kayıplara neden olan pek çok deprem yaşamıştır. Erzincan'da X. yüzyıldan itibaren birçoğu şiddetli olan 36 deprem tespit edilmiştir. 967, 1045, 1168, 1287, 1418, 1458, 1576 ve 1666 depremleri can ve mal kaybı çok fazla olan depremlerdir (Çuhadaroğlu, 1996: 36-38). Yaşanan depremler sonucunda, Erzincan şehir yerleşim alanının birçok kez değiştiği tahmin edilmektedir (Hayli, 1995: 113). Bu depremlerin en büyüklerinden birisi olan 27 Aralık 1939 Erzincan Depremi, Türkiye' de yaşanmış en büyük depremler arasında yer almaktadır. Erzincan'da yaşanan büyük depremden bir ay önce 21 Kasım 1939 tarihinde şiddeti 5,9 olarak ölçülen Tercan Depremi meydana gelmiştir (Biber, 2019: 153). 27 Kasım 1939 tarihinde aynı yerde tekrar deprem olmuş, arka arkaya yaşanan depremler sonucunda onlarca ev yıkılmış, çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Bu depremler belki de 27 Aralıkta yaşanan büyük depremin habercisi olmuştur.

Erzincan Ovasında gerçekleşen hareketlerin genç ve geniş ölçülü tektonik hareketler olması, aynı deprem kuşağında bulunan diğer yerlere oranla Erzincan'da daha şiddetli depremleri ortaya çıkarmıştır (Akkan, 1961: 133, 134). 7,9 şiddetinde ölçülen 1939 Erzincan

Depremi, 19. yüzyıldan günümüze kadar Anadolu’ da meydana gelen en büyük deprem olarak kabul edilir (Haçin, 2014: 39,40). Deprem sonrasında Kandilli Rasathanesi Müdürü M. Fatih Gökmen “*Beş seneden beri kullanmakta olduğumuz sismograf aleti, bugüne kadar memleketimiz dâhilinde bu kadar şiddetli bir zelzele kaydetmiş değildir. Hareketin arz sahası, İstanbul’dan 550-600 km. uzakta olduğu halde, sarsıntı o kadar şiddetli olmuştur ki aletlerimizden ikisi ilk sarsıntıyı kaydettikten sonra, kalemleri yerinden sıçratmıştır.*” açıklamasını yaparak depremin büyüklüğünü ortaya koymuştur (Aytemiz, 2012: 75). Depremde hasar ve buna bağlı kayıpların artmasında, depremin büyüklüğü kadar diğer etkenler de rol oynamıştır. Erzincan’da daha önce yaşanan depremlerden sonra, yeniden inşa sürecinde gereken özenin gösterilememesi ve depreme karşı dayanıklı inşaatlar yapılmaması ilk akla gelendir. Bunun yanı sıra, Erzincan’da 1930’lu yıllarda yaşanan depremler sonucu mevcut binaların dirençlerini kaybetmesi, depremin yıkıcı etkisini ve kayıpları arttıran diğer önemli bir etken olmuştur (Yavuz, 2017: 3).

Erzincan merkezli gerçekleşen deprem; Sivas, Amasya, Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Yozgat, Malatya ve Tunceli illerini kapsayan geniş bir alanda etkili olmuştur. Erzincan Depremi can kayıpları açısından dünya tarihinde 27. sırada, yirminci yüzyıl depremleri arasında ise sekizinci sırada yer almaktadır (Gül, 2011: 136). Bu deprem, Türkiye’de 1668 yılından beri yaşanan depremlerin en büyüğü olmuştur. Deprem, tüm ülkeyi etkilemiş ve toplam alanının 1/20’sinde hasara sebep olmuştur. Çok soğuk bir kışta meydana gelen deprem, otuz binden daha fazla insanın ölümüne neden olmuştur (Afad, 2020). Deprem sonrasında Erzincan’da 15.600 kişi ölmüş, 4128 kişi yaralanmış, 15.534 bina tamamen, 5877 bina ise kısmen yıkılmıştır. Şehir merkezinde Hükümet Konağı, Ordu Müfettişliği, Orduevi, Postane ve şehrin en sağlam binaları dâhil olmak üzere pek çok ev ve dükkân yıkılmıştır. Öte yandan Erzincan-Sivas, Erzincan-Gümüşhane ve Erzincan-Erzurum yollarında da büyük hasar oluşmuştur. Erzincan’daki okulların il merkezinde olanlarının neredeyse tamamı ve köylerindeki okulların da yarısı yıkılmış veya ağır hasara uğrayarak kullanılamaz hale gelmiştir. İl genelindeki tüm ziraat ve tarım müesseseleri ve depoları yıkılmıştır. Depremin ardından halkın bir bölümü, şiddetli geçen kış şartlarında perişan olmaması için civar illere nakledilmiştir. Yaz ayının gelmesiyle birlikte tarımla uğraşan ve tarım arazisi bulunan çiftçilerden bin kadarı tekrar Erzincan’a dönmüşlerdir. Köyleri olanlar köylerine dönmüş, diğerleri de şehirde kurulan çadırlara yerleştirilmişlerdir (Yavuz, 2017: 3, 4).

Erzincan’da meydana gelen depremde, büyük çaplı can kaybı olması ve yapıların ağır hasar görmesi üzerine, Refik Saydam Hükümeti bazı yasal düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. 17 Ocak 1940 tarihinde, 3773 sayılı *Erzincan’da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntıkalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun* çıkarılmıştır. Bu Kanun ile depremin etkilediği yerlerde yaşayan vergi mükelleflerinin vergileri ertelenmiş, memur ve diğer çalışanlara üç maaş tutarında avans verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca evleri yıkılan ve kullanılamayacak ölçüde hasar görenlere arazi tahsisi yanında, yapı malzemesi yardımı da yapılmıştır. Bunların yanında bölgeye yönelik taşımalarda ücret indirimine gidilmiş, yurtdışından bölgeye deprem nedeniyle gönderilen malzemelere, gümrük vergisi ve harç muafiyeti getirilmiştir (Şengün ve Güler, 2016: 860).

Depremler tarihsel süreci şekillendiren en önemli etkenlerden birisidir. Yaşandığı bölgedeki siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel yapıyı derinden etkilemektedir. Özellikle toplumun hafızasında derin izler bırakmakta ve daha sonraki yaşantıları üzerinde de etkisini sürdürmektedir. Deprem sonrasında yaşanan sorunların başında, insanların depremin şok edici etkisi ile yaşamış oldukları psikolojik sarsıntı gelmektedir. Depremin toplumsal alanda ortaya çıkardığı işsizlik, yoksullaşma, aile kayıpları, konut sorunu gibi problemler, insanların birbirleriyle olan münasebetlerinde yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Erzincan Depremi'nin meydana geldiği dönemdeki ağır kış koşullarında, gece eksi otuz derece sıcaklıkta, insanlar yarı çıplak halde elleriyle enkaz altındaki yakınlarını kurtarma çabasına girmişlerdir. Deprem nedeniyle devrilen mangal ve sobaların neden olduğu yangınlar, kurtarılmayı bekleyen enkaz altındaki birçok insanın yanarak hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Tüm ulaşım ve haberleşme hatlarının zarar görmesi afet bölgelerine ulaşmayı, arama ve kurtarma faaliyetlerini olumsuz etkileyen diğer bir unsur olmuştur. Bölgede geniş bir alanda meydana gelen yıkım sonrasında, sağ kurtulanlar kış koşulları nedeniyle çeşitli illere göç etmek zorunda kalmış, geri döndüklerinde ise uzun yıllar devam edecek konut sorunuyla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Hanılçı, 2020: 53,54).

Çalışmanın bu bölümünde, 1939 Erzincan Depremi'ni yaşamış, olaylara tanıklık etmiş, bu zorlu süreci başarıyla atlatarak kendilerine yeni bir hayat kurmuş depremedelerle yapılan mülakatlara yer verilmiştir. Mülakatlar gerçekleştirilmeden önce, günümüzde yaşayan afetzedeler tespit edildikten sonra ön görüşmeler yapılmış, sağlıklı ve süreci iyi hatırlayanların anlatılarına yer verilmiştir.

Faruk Güngör

1933 Yalnızbağ Köyü doğumluyum ama gerçek doğumum 1931'dir. Biz iki kardeşiz. Kardeşim 1941'de doğdu. İki kız kardeşimde depremden sonra öldü. Babam faytonculuk (arabacılık) yapardı. O yıllarda fakirlik çoktu ama insanlık da çoktu. Birisi hasta oldu mu, cenazesi oldu mu, toplanıp yemek götürülürdü. Hürmet çoktu. Harp malulü olan Topal Osman, köyün muhtarı idi. Halk Partili idi, sözü geçen bir adamdı. Hiçbir köyde okul yokken bizim köyde okul vardı. Okulumuzun yeri hiç değişmedi. Biz komşu çocukları ile birlikte bahçelerden geçerek okula giderdik. Köyümüz iki yüz haneden fazlaydı. Depremde 600 kişi öldü. En büyük hasar gören köy burası oldu. Deprem dün gibi aklımda, deprem gecesi uyanıktık. Ertesi gün köyde düğün olacaktı. Babam da arabasını hazırlıyordu. Sabah Hıılır'dan (Dereyurt) gelin getirmeye gideceklerdi. Yer sarsılmaya başlayınca babamı köyneğinden (gömlek) tuttum. Evimize iki basamakla inilirdi, biz babamla merdivenlerden çıktık, arkasından yeni yaptığımız dolma duvar yıkıldı. Annem içeride kız kardeşimi emziriyordu, biz çıkıp ta duvar yıkılınca onlar içerde kaldı. Biz dışarı çıktıktan sonra dayım geldi. Karısı ölmüş, şaşkın haldeydi, yattı uyudu. Daha sonra yıkıntılardan çıkarılanları buraya getirdik, hastane gibi oldu burası. Kurtulan akrabalar, komşular birbirine kenetlendi. Bizim ev komşuların evlerine göre daha az hasar görmüştü. Burası çukurdu, (bahçesindeki ağaçları göstererek) annem bir teneke armut gaki(hoşaf) kaynatıp komşuları doyurmaya başladı. Annem cesaretliydi, babamlar enkazdan insanları çıkarıyor, annem yaralılara kaydattığı hoşaftan veriyordu. Daha ağır yaralılar muhtarın evinin önüne getiriliyor, oradan da at

arabasıyla hastaneye götürülüyordu. Ninemi bu şekilde hastaneye götürdüklerini hatırlıyorum. Hayvanlar ölmüş, insanlar beni kurtarın diye bağıyordu. Babam ile Yaşar Emi cenazeleri çıkarmaya başladılar. Ben etraflarında dolanıyordum. Altısı kadın altısı erkek on iki kişi burada öldü. Cenazeleri çıkarabilmek için insan boyunda toprak kazıyorlardı. Bir cenazeyi çıkardıklarında kafasının ezilerek uzamış olduğunu gördüm. On iki kişi hemen çıkarıldıkları yerlere gömüldüler. Üç gün sonra görevliler gelip hasarlı bina, ölü ve yaralı sayısını yazmaya başladı. Öğretmenler geldi, gidip okulumuza baktık. Yıkılmıştı, sadece Atatürk ve İsmet İnönü'nün resimleri duvarda asılı duruyordu.

Devlet üç gün boyunca sadece Yalnızbağ'a değil, Erzincan'a da ulaşamamış. Şehre gidip gelenler anlatırdı. Üç gün boyunca askeri birlikler şehirdeki olayları kontrol altına alamamış. Talan edenlerin haddi hesabı olmamış. Biz çocuktuk, gidip görenler gelip anlatırdı bize, bende o duyduğumu söylüyorum. Kadın beni kurtar diye feryat ederken, kadını kurtarmak yerine kadının kolunu kesip bileziğini alanlar olmuş. Kötü insanlar o zamanda vardı. Hele o hayvanların bağırtısı hala kulaklarımda. Yer sallanması üç gün devam etti. Anamlar bizi palazın altına yatırdı, siz yiyin için yatın dediler. Yakacak çoktu. Alıştırmak için geven (dikenli bitki) vardı. Üç gün sonra devlet çadır dağıttı. Ancak fakir iki eve bir çadır, zengin bir eve iki çadır şeklinde. Öküz dağıttı, zengin eve iki öküz, fakir eve bir öküz şeklinde. Yabancı devletler çok yardım ettiler. Ama o yardımlarla Ankara'da bir mahalle kurulmuş dediler. Depremden evvel anamın şehirde Beybağı'nda oturan bir ezesi (teyze) ve iki kızı vardı. Ezem'de depremde öldü. Depremden sonra hiç şehre inmedim. Okul bitince 1943'de babam odun keser, bende eşekle götürüp fırınlara satardım. Şehre yürüyerek giderdik. Yıllar sonra bile ben fabrikaya yürüyerek giderdim. Bisiklet almaya gücümüz yetmezdi.

Depremden üç gün sonra devlet, çadırın yanında kumanya da vermeye başladı. Ama bu malzemeler de muhtarların denetiminde verildi. Köyde yardımlar Muhtar Topal Osman'a gelir, dağıtımını da o yapardı. Devletin memurları dağıtmazdı yani. Depremden sonra devletten gelen yardımlarda yalan söyleyip de fazla alanlar olduğu söylenirdi. Depremden sonra evlerimizi kendimiz yaptık. Devletin para verip vermediğini bilmem. Bir evde herkes ölmüşse, o evin kullanılabilecek malzemesini getirip kullananlar da oldu. Depremden sonra, Antalya'ya, Adana'ya gidenler oldu. Gidenlerden dönenlerde oldu, dönmeyenlerde oldu.

Bizim mahallede Salim'in anası babası depremde öldü. Devlet onu okuttu ve astsubay oldu. Emekli olunca köye geri döndü, beş altı yıl evvelde öldü. Anası babası olan çocukları da aileleri zaten devlete vermediler. Depremde ailemden altı kadın, altı erkek on iki kişi öldü. Köyde ise toplam altı yüz kişi öldü. Depremden sonra askerde olanlara izin verilmişti. Bizim akrabamız olan Sarı Yusuf askerdeydi, izinli geldi, anası ve bacısı ölmüştü. Cenazeleri enkazdan çıkarıp evin yerine gömdük.

Mehmet Gültepe

1927 yılında doğmuşum ama 1929'da bir kız kardeşim olduktan sonra beni onunla ikiz yazdırmışlar nüfusa. O dönemde yedi çocuğu olan yol parası vermiyormuş. 1938'de son güze(sonbahar) doğru buharlı tren geldi Erzincan'a, bizde merasime gittik. Ama hiç tren

görmemişiz o zamana kadar. İstasyon binasını yapıyorlardı, kocaman bir çukur açılmıştı. Bu çukura hayret etmiştik o zaman. Eskiden çok derin olmayan temel üzerine binayı yaparlardı. Çukurun içinden bir ses geliyordu. Bu ses ne diye sorduk, radyo dediler. Tabii o zaman kimsede radyo yoktu.

1939 yılında ben 4. sınıfa gidiyordum. Depremden iki ay önceydi. Öküzü sulamaya götürmüştüm, o sırada bir sarsıntı olmuştu. Yılbaşı yaklaşmıştı, karneleri alacağımız için heyecanla bekliyorduk. Deprem olduğu gün okuldan geldim, yattım. Gününü tam hatırlayamıyorum. Gece sarsıntı başladıktan sonra, bakır kaplar taşların üzerine düşüp ses çıkarmaya başladı. Sarsıntıyla birlikte insan sesleri hayvan sesleri birbirine karıştı. Sarsıntı iki dakika kadar sürdü. Evimizde iki odanın arasında, dış avluya iç avluyu birbirinden ayıran bir duvar vardı. Dış avludan hayvanlar ahırlarına girerdi. Ablam, ağabeyim, Recep ve ben bir odada yatıyorduk. Annem, iki kız kardeşim ve babam diğer odada yatıyorlardı. Sarsıntı başlayınca kardeşlerim kalktılar, beni de kaldırmak istediler. Ben bir şey olmaz deyip kalkmadım. Onlar giderken kapının ağzında durdular, daha ileri gidemediler, çünkü yıkım başlamıştı. Bende secdeye kapanır gibi durdum. Bina çökerse nefes alabileyim diye kendimce tedbir aldım. Sarsıntıyla birlikte üzerime topraklar düşmeye başladı. Neredeyse kırk santim toprak ve ağaçlar vardı üzerimde. Meğer ben iki terasın arasında kalmışım. Dizlerimde büyük bir ağrı başladı. Nefes alırken ağzıma toprak geliyordu. Annem kucağında kız kardeşimle kapının önüne kadar gelmiş. Babamda buradaki ufak bahçenin önünde kadar çıkabilmiş. Aşağı duvar yıkılınca baca olduğu gibi aşağı düşmüş, onlar da o şekilde kurtulmuşlar. Ben seslerini duyuyordum. Bağırıyorlar kim var kim yok diye. Bağırıyor, toprağı eşip elleri ile beni çıkardılar. Deprem olduğunda kar yoktu ama kuru soğuk vardı, sonrasında kar yağmaya başladı. Bahçede çimenlerin üstünü süpürdüler, fazla yatakları oraya serdiler, yattık. Kar dört parmak kadar tutmuştu. Öyle bir uyumsuz ki soğuğu bile hissetmedik. Yorulmuşuz, korkmuşuz, ama sağ kaldığımız içinde şükrediyoruz. Bir süre sonra birde de baktım ki kan akmış gidiyor ama hiç acı da duymuyorum. (Bacağını göstererek) bacağım kırılmış, burayı yarmış böyle iki parmak boyunda kanda üzerinde kurumuş. O zaman uzun paçalı donlar vardı, baktım ki kan içine akıp kurumuş. Uzun süre sonra fark ettim. Öbür ayağıma da bir çivi batmıştı. Hiç birinin farkında değildim. Demek ki korku acıyı hissettirmiyor. Biz epeyce süre orada yattık. Komşuların kurtarın çığlıkları, hayvanların sesleri birbirine karışıyordu. Bizim aileden kayıp yoktu, herkes enkazdan çıkmıştı. Köyde 350-400 haneden sadece yedisinde zayıt yoktu. Birisi bizim hane idi. Bağırıyorlar, çağırıyorlar, bizi kurtarın diyenler. Bizim komşunun da sesi iki metre toprağın altından geliyordu. Ağabeylerim 15 ve 18 yaşlarında delikanlılardı. Gittiler bir kız ile bir oğlanı kurtardılar. Anne ile bir oğlu rahmetli olmuştu. Cenazeleri bahçelere gömdüler. Enkazdan çıkanlar şaşırmıştı, kimi ağlıyor kimi etrafa bağırıyordu. Bu şekilde akşam oldu. Bizim kilerimiz vardı, yıkılmamıştı. Annem de deprem gecesi peksimet hamuru yoğurmuş, leğende duruyordu. Baktım herkes acıkmış. Ateş yaktım, soba borusu vardı, soba borusunu açtım, o hamurdan alıp tenekenin üzerine koyup peksimet yaptım. Hem kendim yedim, hem de çevredekilere dağıttım.

İyi hatırlıyorum, karşıdaki dağların orada kule gibi bir şeyler vardı. Baktım onlarda yıkılmış, dümdüz olmuş ve o dağ duman içinde kalmıştı. Aradan bir iki gün geçti. Baktık

böyle olmayacak, dut ağaçları vardı, kesip kereste yaptık. Bezleri üzerine çektik. Çadır benzeri bir şey yaptık ve öyle yaşamaya başladık. Epey zaman artçı sarsıntılar devam etti. Ama hala devlet köye ulaşmamıştı. Çardaklı Deresi sonbaharda kapanır, ilkbaharda Mayıs-Haziran'da açılırdı. Orası kapalıydı. Tren yoluna da taşlar düşmüş, orası da kapanmıştı. Depremden on beş gün sonra görevliler tedavi için gelmeye başladı. Çadır getirdiler. Ben dışarı çıkamıyordum, yatıyordum. Kız kardeşlerim dereden su getirir, hayvanları da götürüp orada sularlardı.

Bizim o zaman beş tane öküzümüz vardı. Babam yetim büyümüş ama çok çalışmış. Seferberlikte çok iyi atıcıymış. Buradaki aşiretler hep beraber giderken kafileleri eşkiyalardan korumak için bir hayli muhafızlık yapmış. Babam rençberlik (ziraat işleri) yaparmış. Eskiden zaten en makbul şey toprakla uğraşmak bir de hayvancılık. Nüfus böyle geçiniyordu. Depremden önce otuz, kırk tane de koyun vardı. Koyunların çoğu toprak altında kalıp öldü, iki üç tane kaldı. Bir iki tane inek enkazdan ancak çıkmıştı. Biz ölen hayvanların leşlerini tarlaya gömdük. İki üç sene ekin, mahsul (ürün) çok iyi oldu o tarlada. Depremden sonra neredeyse kapalı yer kalmadığı için tavuklar dut ağaçların dallarında pinekliyordu. Hayvanlar dışarıda kalıyordu. Kurtlarda iniyordu buralara, çünkü leş kokusu yayılmıştı etrafa. Bizim bir köpeğimiz vardı. Bir akşam köpek çok huysuzlandı. Biz çadırdan çıktığımız da kurtla dalaştığını gördük. Babamın da elinde bir şey yoktu ama cesaretliydi, gitti kurdu arkasından yakalayıp, köpeğin altına atmaya çalıştı. Kurdu mücadelesi sadece köpekle, babamı görmedi bile. Köpekle boğuştuktan sonra kurt kaçtı. İkinci gün babam baltayı yanına koydu, kurdu saldırmaya ihtimaline karşı. Yani kurtlar gezerdi çadırlarımızın yanında, yiyecek arıyorlardı. Etraf leş doluydu. Cenazeler enkazdan çıkarıldıktan sonra hiçbir dini merasim yapılmadı. 340-350 kişi ölmüştü. Çünkü fay hattı tam köyün içinden geçmiş. Cenazeler kıyafetleriyle gömülüyordu. Hiçbir şey yok ki, her şey toprak altında kalmıştı. Şehre ulaşım yoktu ve bağlantımız tamamen kesilmişti.

Aradan zaman geçti. Yardımlar gelmeye başladı. Çadır dağıttılar. Öküzler öldü diye birer çift öküz verdiler. Kıyafet ve yiyecek verdiler. Biz somunu (fırın ekmeği) o zaman gördük. Biz ekme olarak tandır ekmeğini biliyoruz. Dediler bu somun, baktık böyle karnı şiş bir ekme. Aradan bir süre geçti, sanki o zaman ufak bir para da vermişlerdi, ben öyle hatırlıyorum. Sonradan insanlar bir şeyler yapmaya başladılar.

Trabzon'da ne kadar usta varsa ekip olup gelmişlerdi. İki kişi geldi, bizde çalışmaya başladılar. Ustanın yanında getirdiği çırak işten anlamıyordu. Kapı yapmıştı ama kapı tersti. Trabzon'da iş yok o zaman. Sonradan iki oda bir ara, kerpiç-dolma ağaçlarla ev yaptık. Aralarına ağaçları koyuyorlar, çiviliyorlar, samanla sıva yapıyorlardı. Bizim köyde Karakelle sülalesinden Ethem Ağa vardı. O, alçı taşını bulup getirirdi. Kırıp, gevenlerle (dikenli bitki) yakıyor, değirmende ezip alçı yapıyordu. Gidip ondan iki çuval alçı aldık. Babam evleri alçıyla sıvadı. Temiz ve sıcak olurdu alçı. Depremden sonra köyden gidenler oldu ama arazisi olan gitmedi. Bizim köyden az giden oldu. Evler yıkılsa da tarlalar duruyordu burada. Şehirden çok adam gitti. Depremden sonra işimiz kuzuları otlatmaktı. Kuzuları otlatmak için dağa gittiğimde fayın neredeyse 30-40 santim açılmış olduğunu gördüm. Deprem çayırılıkları söküp atmış, bir tarafta da çökme olmuştu. Fay hattı köyün içinden Suşehri'ne doğru gidiyordu.

Mustafa Yeter

Nüfusa göre 87 yaşındayım. Ama yaşım daha fazla var. Deprem olduğunda Yalnızbağ'da ilkokul ikinci sınıfı okuyordum. Yazın kuzuları otlatırdık, güzün de (son bahar) okula giderdik. O zaman başka iş yoktu ki zaten. Ben üç kardeşin ortancasıyım. Üçümüzde bir yatakta tandır evinde yatıyorduk. Annemler ayrı bir odada yatıyordu. Deprem nedir bilmezdik. Bu yüzden sarsıntı başladığında ne olduğunu anlamadık. Topraklar döküldü üstümüze. Kafamızı kaldırdık ki çatı yok, yıldızları görüyoruz. Ama bize bir şey olmadı. Ağabeyim bizden büyük olduğu için deprem olduğunu anladı. Annem ile babamın sesleri gelmeye başladı. Annem babam geldi, babamın beline ağaç düşmüştü. Önce bir sessizlik, sükûnet. Ama daha sonra sesler gelmeye başladı: kimi annem diyor, kimi babam. İnsanlar bağıyorlar, cankurtaran yok mu diye yardım isteyenin haddi var hesabı yok. Amcam enkaz altında kalmış, bağıyor. Biz küçüğüz, elimizden bir şey gelmiyor. Zaten kürek yok, malzeme yok. Amcam ağaçların altında kalmış, beli kırılmış. Babamla uğraşarak amcamı kurtardık. Amcam evliydi, ama ailesine bir şey olmamıştı. O zaman her yer donmuş, beton halini almıştı. Amcamı kurtardık ama belden aşağısı tutmuyor. Gidip komşumuzun ev enkazından bir kadınla iki çocuğunu çıkardık ama hepsi ölmüştü. Halam da vardı, ona bir şey olmamıştı. Bizim ailede ölü yoktu. Cankurtaran yok mu? diyene yardıma gittik ama enkazda kalanların çoğu ölmüştü. Sabah olunca baktık ki ne mal kalmış ne başka bir şey. Ahırlarımız yıkılmış. Bizim iki katlı evimiz vardı. Duvar sokağa yıkılmış. İki inek bağıni koparıp kaçmış. O kadar mal da kaldı toprak altında. Biraz daha gün ışıyınca inekler geri geldi. Diğer bütün hayvanlarımız ölmüştü. Bir merkebiz vardı. Bir tane ağaç boynunun üstüne düşmüş. Uğraştık ama çıkaramadık. Hayvan iki gün boyunca bağıra bağıra öldü. Sonra leşler kokmaya başlayınca kurtlar indi köye. Herkes kendi cenazesini kendi bahçesine defnetti. Gücü yetmeyen, birkaç kişiyi bir araya toplayıp defnetti. Toprak beton gibi sertti, kazmak çok zordu. Şimdiki ana yolun olduğu yerde bir çukur vardı. Cenazesini getirip oraya bırakan üstünü örttü. Orada çok mezar vardır. Tam sayısını bilmem ama çok insan öldü. Bir iki gün sonra şehirden gelip yaralıları götürdüler. Ama dört ay haber alamadık. Dört ay sonra amcam elinde bastonla geldi, tedavi etmişler. Daha sonra iâşe vermeye başladılar. Toz şeker ve çayı karıştırıp öyle verdiler. Çay kendinden şekerliydi. Devlet para yardımı yapmaya başladı, 60'ar lira yardım dağıtıldı. Muhtar eliyle dağıtıldı yardımlar. Gücü yeten evini yaptı. Trabzon'dan Lazlar geldiler, keresteleri biçmeye başladılar. Koca koca ağaçlar. Beşe on gibi. Onları değerlendirip ev yapmaya başladık. Babam yıkılmamış duvara destek verdi, biz bir süre orada kaldık. Deprem olduktan sonra kar yağdı, ama tutmadı. Ama çok soğuktu. Kimseden yardım göremiyoruz ki herkes kendi derdine düşmüştü. Çoğunun eşyası toprak altında kalmıştı. Devlet yardım etti, kimine ekmek, kimine şeker, kimine elbise verdi. Depremde mektep yıkılmıştı. Okul için bir yıl bekledik. Muhtar taş falan getirtirdi. Onun sayesinde okul yapıldı. Yeni okul yapıldıktan sonra okula gittik. Kaçınıcı sınıfta okuduğumuzu sordular. Ben dedim ki ikinci sınıftaydım. İkinci sınıfın kitabını önüme koydular, okudum. Tamam dediler sen ikinci sınıftan devam et. Ben 5 yıl okudum. İlkokul o zaman gözdeydi. Amcamın oğlu Yıldızeli'nde öğretmen okulunda 3.sınıftaydı. Ben de gittim ama okumadım, kaçtım. Benimle başlayan Ahmet Dumlu okudu öğretmen oldu.

Depremden sonra çok giden oldu. Biz gidemedik, aslında gitmeyi düşünmedik. Kime gidelim. Şehirden çok giden olmuş, köylü evini bırakıp nereye gitsin. Depremden sonra yağma, hırsızlık gibi olaylar olmuş, iş çevirenler olmuş. Amcamın çocukları küçüktü. Amcam gelinceye kadar yengem, çocukları hep beraber kaldık. Sonra amcamın eşi öldü, sonra halam öldü. Ben amcamın evine akşamdan akşama giderdim yanında kalmak için. Refahiye'den kaçak odun getirirlerdi. Onlardan aldığım çam ağaçları ile ona ev yaptık, bizimle beraber kaldı.

Depremden sonra herkes kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldı. Babam yaşlı, amcam yaşlı, onlarla ilgilenme sorumluluğu bana düştü. Dolayısıyla işe giremedik. Tarlaya git, bahçeye git, başka bir iş yapma şansımız yok. Depremde çok şeyimizi kaybetmiştik ama toprağımız yerindeydi. Çok değerliydi toprak, toprağımıza sarılıp bu günlere kadar geldik.

Samet Çakmak

Erzincan merkezde bulunan Sultaniye Mahallesi'nde 1929 yılında dünyaya gelmişim. Babam Yamaoğlu Ahmet Efendidir. Depremde vefat etti. Ufak bir bakkal dükkânı vardı. Annem Ayşe Hanımdı. Biz Sultaniye Mahallesi'nde oturuyorduk. Sultaniye Mahallesi Erzincan'ın en iyi mahallerinden biriydi o zamanlar. İstasyona da yakındı. Caddenin sol tarafı Hasan Efendi Mahallesi, sağ tarafı Sultaniye Mahallesi idi. Bizim karşılıklı iki tane evimiz vardı. Biri Hasan Efendi'de diğeri Sultaniye Mahallesi'ndeydi. Sultaniye'de ki evde oturur, Hasan Efendi'deki evi kiraya verirdik. Orta halli bir ailenin çocuğuydum ben.

Bugün hayvan pazarının olduğu yerde Fırat İlkokulu vardı. O okulda 4. sınıfa kadar okudum. 4. sınıfta okurken deprem oldu. 9-10 yaşlarındaydım. Benim annem çok okumuş bilge bir hanımefendiydi. Bizim mahallenin imamı Hafız Hasan Efendi o gece rahatsızlanmıştı. Annemi o gece başında okusun diye çağırmışlar. Hasan Efendi hem mahallenin imamı hem de bizim akrabamız idi. Biz üç kardeş, ağabeyim Baki, küçük kardeşim Murat ve ben babamla evde kaldık. Bizim evimiz küçük bir bahçesi olan büyük bir ev idi. Kileri-tandır her şeyi ortada, tahta bir merdivenle yukarı çıkılan iki katlı bir evdi. Misafir odası da vardı. Altta büyük bir oda, üstte de bir oda, biz o odada kalıyorduk. Deprem olduğu zaman hep beraberdik. Rahmetli babam küçük kardeşimi aldı. Çocuklar salâvat getirin korkmayın, peşime gelin dedi. O dışarı çıkmak için önümüzde giderken merdivenlere geldiğinde merdivenler çöktü. Sonradan öğrendik ki o merdivenle beraber aşağı düşmüş. Biz ağabeyimle üst katta kaldık. Rahmetli annemin okumaya gittiği Hafız Hasan Efendi depremden önce rahmetli olmuş. Onlar onunla uğraştığı sırada deprem olmuş, o sırada sokağa çıkmışlar. O evde fazla bir hasar olmamış. Bir müddet sonra annemin akli başına gelmiş, bizim eve ne oldu diye eve gelmiş ki bizim mahalle dümdüz olmuş. Her taraf yıkılmış. İşte o anda dışarı çıkan komşular birbirlerine yardım ederken, annem komşuların yardımını ile babamı bulmuş. Babam rahmetli olmuş, yanında küçük kardeşimi de buluyorlar ama hiç canlılık emaresi yok. Bizi arıyorlar, önce ağabeyimi, sonra beni çıkarıyorlar. Aradan bir süre geçiyor, 3-4 saat bilemiyorum ne kadar geçtiğini. Anne yüreği, gidip bakıyor ki küçük kardeşimin vücudu sıcak. Bağırıp komşulardan yardım istiyor. Komşular geliyor, bağırma çağırma derken çocuğun gözleri açılıyor. Biz üç kardeş depremden sağ çıktık. Kış kıyamet, kar, soğuk çok.

Bizim evin önünde bir dut ağacı vardı. Bu dut ağacının dallarına, ehram, (geleneksel kadın örtüsü) eski çarşaf ve çullarla (kıl dokuma) bir daldalık (korunaklık) yaptılar. Komşuların yardımı ile yıkıntıların içerisinde yatak, yorgan çıkarıp, bahçeye serdiler. Biz çocuğuz, hemen yatağa girip yattık. Babamız ölmüş, vahametin farkında değiliz. Herkesin bir acısı var, kimsenin kimseye acıyacak hali yok. Öğleden sonra komşuların ve büyüklerin yardımı ile Serumhane'nin yakınında bulunan büyük tarlaların orada mezarlar açıldı. Sayısını tam hatırlamıyorum ama 20-30 tane vardı. O gün öğleden sonra cenazeleri yıkamadan olduğu gibi defnettik. İkinci gün kalabalık oldu, bazıları hapistekileri salıvermişler dedi, bazıları da askerler dedi. Komşular birbirlerine yardım ederek sağlam kalan eşyaları enkazdan çıkardılar.

Orada ne kadar kaldık bilmiyorum, bir hafta mı, daha mı fazla? Sonra istasyon civarında, Kızılay beyaz-koni çadırlardan kurdu. Biz bütün komşularla birlikte, yüzlerce çadırın bulunduğu o alana taşındık. Her taraf kar, çamur içinde. Çadırın içi bu ortamın etkisiyle pislik içindeydi. Orada da tam bilemiyorum ama bir hafta-on gün kadar kaldık. Sonra başka vilayetlere göç başladı. Bizim büyüklerimiz de gidiyoruz dediler. Bizi kara vagonlara bindirdiler. Başka mahallelerde büyüklerimiz vardı, hareket edeceğimiz zaman geldiler. Ağaoğlu Ahmet Efendi, Rahmi Tanoğlu Hoca, onun kayın pederi Ömer Ağabey, onun ağabeyi Şeyh Mustafa Efendi, ağabeylerim Halit ve Halis ile beraber bir vagona bindik. Benim annem babamın ikinci evliliğidir. İstanbul'da teyzelerim vardı onların yanına gidecektik. Kara vagona giderken büyüklerimiz; İstanbul'a gidiyoruz, orada fabrikalar var, büyük şehir, büyüyünce oralarda çalışacaksınız, okuyacaksınız, üzülmeysin adam olacaksınız, orada deniz var, kayıklar var, vapurlar var diyerek bizi teselli ediyorlardı. Bu hayaller ve komşular ile yola devam ederken tren duruyor kalkıyor, büyükler bizi indirmeden iniyor, su ve yiyecek ihtiyacımızı gideriyorlardı. Bir müddet gittikten sonra bir yere vardık, orada bir gün mü, bir buçuk gün mü geçti bilmiyorum. Ne oluyor diye merak ettik. Vagonun arka balkon kapısını açtığımızda büyüklerimiz ve komşularımızın da içinde bulunduğu bir kalabalığın birbiriyle konuştuğunu gördük. Konuşmalarda bazen sesler yükseliyordu. Sonradan öğrendik ki burası Kayseri imiş. İstanbul'a giderken Kayseri'de şehrin ileri gelenleri yolumuzu kesip, Kayseri'de kalmamızı teklif etmiş. Büyüklerimiz de ikna olmuşlar, burada kalacağız dediler. Bizim İstanbul hayallerimiz de orada bitti. Trenden indikten sonra Kayseri'nin Uhud Camisi'nde birkaç gün kaldık. Ondan sonra bizi Talas Nahiyesine götürdüler. Talas'ta Alay Beyi'nin evleri denilen yere gittik. Bu bina iki katlı büyük bir konaktı. Önünde bir bahçe, içeride kocaman bir salon, karşılıklı 8-10 tane oda, üstte de yine 8-10 tane odası vardı. Komşularla birlikte her birimizi bir odaya yerleştirdiler. Konakta yiyorduk içiyorduk ama kim getiriyordu, devlet mi komşular mı bilemiyorum. Orada yaklaşık 6-7 ay kaldık. Biz o yıl okuyamadık, okula gittik ama oldukça düzensiz bir şekilde. Bir süre sonra Erzincan'da evler yapıldığı, Kızılay Mahallesi'nin kurulduğu haberleri geldi ve Erzincan'a döndük. Asıl sıkıntı Erzincan'a geldikten sonra başladı. Erzincan'da ev dedikleri yer, kapıdan girildiğinde daracık bir salon, karşılıklı iki tane oda, karşıda da bir tuvaletten oluşan Pavyon evleri idi. Sağda bir oda da bir aile, solda bir oda da bir aile kalıyordu. Amcamlar bir odada, biz de bir odada kalıyorduk. Ağabeyim benden 3 yaş büyük, kardeşim 6-7 yaşlarında. Evimiz bu odadan biraz daha büyük-uzun. Annem, evi eski ehramlarla bölüp bir tarafını kiler ve odunluk yaptı. Bir tarafta da biz kalıyorduk. Kürsü tabir edilen bir tandır, üzerine dört ayaklı bir masa konur, üzerine de bir

yorgan örtülürdü. Yorgan bile çok kolay sahip olunabilecek bir eşya değildi. Akşam olduğunda bütün komşular gelir, ayaklarımızı tandıra sokarak ısınırdık. Bir sabah, bir de akşam tandır yanardı.

Babamın kapalı çarşının karşısında, Ecepsirler'in dükkânlarının biraz altında ufak bir dükkânı vardı. Kasası var mıydı, parası var mıydı hiçbir şeyden haberimiz yoktu. Yıkıntılardan altında ne kaldı bilemiyoruz. O zaman kimin aklına böyle şeyler gelirdi ki? Bizim ıstıraplı günlerimiz ondan sonra başladı. Deprem öncesinde bizim iki tane evimiz olmasına rağmen kurma evlerden ev alamadık, çünkü başımızda büyüğümüz yoktu. Sonradan evlerimizin karşılığında pavyonlarda iki odası, dışarı avlusu ve tuvaleti olan bir ev verdiler. Dışarıdan gelen, köylerden gelen, yani hiç ilgisi olmayanlar şehir merkezinde ev aldılar. Kurma evlerin %80'ini Erzincan'da depremde zarar görenler değil köylerden gelip büyüğü olanlar, peşine koşturanlar aldılar. Nasıl geçindiniz diye sordunuz ya, ortaokulda iken biz amelelik yapmaya başladık. Fırat kenarında tuğla ocakları vardı. Rahmetli Nurettin, İsa ve Ali Ustalar vardı, biz en çok Ali Usta'nın yanında çalıştık.

Biz pavyonlarda kalırken kurma evler yapıldı, herkes müracaat etti, birçoğu almasına rağmen biz alamadık. Rahmetli ağabeyim askere, ben de İstanbul'a okumaya gitmiştim. Kardeşim küçük, annem ise bir şeyden anlamıyordu. Bize de bir pavyon verdiler, işimizi görüyor diye şükrederken, sonradan anladık ki millet mal sahibi olmuş.

Yeni Erzincan, Selüke, Şoha, Hozunsu'nun üstünde büyük bir kıraç alanın olduğu yere kurulacaktı. Benim anne tarafım Selüke, baba tarafım ise Brastik-Köprübaşı köyünden. Bizim o bölgede 20-30 tane susuz tarlalarımız varmış, ekip biçemiyormuşuz. Fakat o zaman Zazaoglu Vehbi gibi büyüklerin bugünkü şehirde tarlaları varmış, onların kendi malları değerlendirsin diye şehri en güzel tarlaların, arazinin üzerine kurmuşlar. Her şey nasip, burada arazisi olanlar zengin oldu.

Vehbi Işıkgöz

1929 yılında Erzincan'da doğdum. Eski Erzincan'da Hasan Efendi Mahallesi'nde çarşıya doğru uzanan büyük bir cadde vardı. Bizim evimiz o caddenin üzerindeydi. Babam komisyonculuk yapan bir esnaftı. Deprem olduğunda Taş Mektep'de ikinci sınıfa gidiyordum. Okulumuz Terzi Baba tarafındaydı. Deprem olduğunda ablam, Fikri, Fahri, Rahmi, annem, babam bir de ben evdeydim. Deprem olduğunda duvar bahçeye doğru yıkıldı. Evlerin tamamı topraktı, beton bina nadiren vardı. Beton bina olarak tüccar olan Kemahlı Beyler'in yaptırdığı yeni dükkân ile istasyon binası vardı. İstasyon binası bizim evlerin üstündeydi. Babam, depremde beni, kardeşim Fikri'yi kucakladı, hemen dışarı çıktık. Yarım saat geçti kıyamet koptu. Bizim okulun hademesi komşumuzdu, depremden sonra onun evinde yangın çıkmıştı. Kendisi, hanımı, kızı ve oğlu yangında öldü. Mangalı yakmışlar, yangın mangal devrilince çıkmış. Hakim bir komşumuz vardı, ailesinden altı kişi öldü. Sonradan Fikri, toprak altından bir kaç kişiyi sağ çıkardı, o benden büyüktü.

İlerleyen günlerde trenle yardım malzemeleri gelmeye başladı. Depremde ve sonrasında yaşanan yangınlarda çok hasar gören binaların dışında halk eşyasını kurtarma derdine düştü. Evden kurtardıklarımızla baraka yaptık. Depremden sonra 10-15 gün şehirde kaldık. İneklerimiz vardı, onlar kurtuldu. Her evde hayvancılık yapılırdı zaten. Sonra trenle Malatya-Osmaniye yolundan İskenderun'a gittik. Zaten tren Erzincan'a 1938'de gelmişti. Trende sadece muhacirler vardı. İskenderun'a ailecek gittik, bir yıl kaldık. Devlet adam başı altı lira veriyordu, bu yardım altı ay devam etti. Erzincan'dan Sivas'a kadar her yer yıkılmıştı. Altı ay devletin ayarladığı binada ücretsiz kaldık, altı ay sonra kira ödemeye başladık. Babam aynı işine orada da devam etti. Devlet para yardımı da yaptı. Zaten İskenderun'dan Fransızlar daha yeni gitmiş, Hatay Türkiye'ye yeni katılmıştı. Kaldığımız bina Fransızlardan kalan büyük ve muntazam bir evdi. Orada okula devam ettim. İskenderun'a, Kırıkhan'a Antakya'ya gidenler vardı. Biz 1942'ye kadar orada kaldık ama çoğu kişi altı ay kalıp döndü. 1939'da gidip de geri dönmeyen aileler de vardı. Dönüşte yine trenle geldik. Geldiğimizde istasyonun üstünde çarşı mahallesi yapılmıştı. Yine kerpiç evlerdi. Kurma evler çok sonra yapıldı. Avrupa'dan gelen yardımlarla Ankara'da Saraçoğlu Mahallesi yapıldı. Başbakan Şükrü Saraçoğlu kendi adına yaptırdı o mahalleyi. Biz Erzincan'a döndüğümüzde babam hamal oldu. Birileri zengin oldu. Merkez ortaokuluna başladım ama son sınıfta bırakıp komisyonculuğa başladım. Sonraları babam İskenderun'dan Erzincan'a mal getirip yeniden komisyonculuk yapmaya başladı. Devlet herkese evinin arsasının yerine ev-arsa verdi. Ama yine yolunu bulanlar oldu. Bizim evimiz yıkılmıştı, bize ev vermedi devlet. Yapabilenler kendi imkânları ile yaptılar evlerini. Pavyon evleri aşağı çarşıda karkas tipi yapılmıştı, bitişik olduğundan bu isim kullanıldı. Bizim evimiz Çarşı Mahallesi'ndeydi. Depremden sonra şehre yeni yerleşimciler de geldi. Eski Erzincan dağıldı gitti.

Sonuç

Kişisel tanıklık yoluyla hazırlanan sözlü tarih çalışmaları, toplumların tarihlerinde yazılı tarihin saptayamayacağı bilgilere ulaşmada önemli katkılar sağlamaktadır. Bu yönüyle sözlü tarih, bilimsel tutarlılığa uyumlu yaşam anlatılarının derlenmesiyle, sıradan insanların anılarını tarih yazımında ön plana çıkarır. Böylece insansız bir soyutlama alanı olmaktan çıkan tarih, farklı yaşam deneyimlerini bünyesine katarak süreci insani bir formla yeniden yorumlayabilme becerisi kazanır. Bu yöntem, belgeye dayalı tarihçiliği besleyip zenginleştirmenin yanında, sürecin sosyo-kültürel boyutunu da daha dikkate değer kılar. Sözlü tarih yöntemiyle hazırlanan bu çalışmada, süreç belgelere dayalı olarak kısaca ele alındıktan sonra, bu dönemle ilgili pek başvurulmayan yaşam anlatılarına dayalı bir yöntem izlenmiştir.

Tanıkların anlatılarında dikkati çeken ilk şey, deprem sırasında çocuk yaşta olmaları dolayısıyla olayın vahametini ilk başta kavrayamamalarıdır. Yaştan kaynaklanan kavrama güçlüğü kadar olay sonrası yaşanan şok, tepkisel orantısızlığı arttırmıştır. Deprem sonrasına yönelik diğer ortak bir anlatı, gece yaşanan felaketin boyutunun ancak gün ağardıktan sonra anlaşılmasıdır. Kış mevsiminin en sert geçtiği dönemde yaşanan afet, konaklamanın diğer önemli bir sorun olarak yaşanmasına sebep olmuştur. Afetin ilk anlarında herkes kendi

derdine düşmüş, kurtarma çalışmaları aile efradı boyutunda kalmıştır. İlerleyen zamanda yardım çılgınlıkları, akraba ve komşulara yönelik arama kurtarma faaliyetlerini arttırmıştır. Tanıkların hemen hepsi mevcut binaların tamamının yıkıldığını beyan etmiştir. Dolayısıyla yıkıntıların altında sadece insanlar değil, çokça hayvan da kalmıştır. Havanın soğuk olması ve toprağın don olması kurtarma faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. İnsanlar kendi imkânlarıyla ve ilkel yöntemlerle kurtarma faaliyetlerine girişmiş, bu da depremzedelerin kurtarılmasını güçleştirmiştir. Yıkıntı altından çıkarılan cenazeler hiçbir dini merasim yapılmadan kıyafetleriyle, birçoğu da toplu olarak defnedilmiştir. Köylerde yaşayanlara devlet elinin uzanması birkaç günü bulmuş, bu da toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı daha da arttırmıştır. Şehir merkezinde devletin yardım eli çabuk ulaşmışsa da kırsalda devlet yardımlarının ulaşması zaman almıştır. Köylerdeki yaralılar, kış şartları ve ulaşım sıkıntılarından dolayı ancak görevlilerin ulaşmasıyla hastanelere götürülebilmiştir. Her şeyini kaybeden depremzedeler, devletin dağıttığı yiyecek, giyecek ve çadırlarla hayatlarını idame ettirmeye çalışmıştır.

İlerleyen günlerde özellikle şehir merkezinde yaşayanlar, devletin sevk ve idaresinde ağır kış şartlarının etkisini en az hissedecekleri Türkiye'nin çeşitli illerine göçe tabii tutulmuştur. Göç edenler, altı ay ile iki yıl arasında bu bölgelerde devlet desteği ile yaşamış, büyük bölümü geri dönerken, bir kısmı da gittikleri yerde kalmayı tercih etmiştir. Bundan dolayı bugün Erzincan'a yakın illerde yaşayan Erzincanlıların birçoğu bu dönemde geri dönmeyen ailelerin çocuklarıdır.

Deprem sonrasında en önemli sorunlardan birisi, tamamen yıkılan Erzincan'ın yeniden imarı olmuştur. Kırsalda halk kendi imkânlarıyla evlerini yaparken, kent merkezinde eski yerleşim alanı terk edilerek, daha kuzeyde yeni şehir kurulmaya başlanmıştır. Yeni şehirde Çarşı Mahallesi, Pavyonlar adıyla yeni mahalleler oluşturulmuştur. Bu süreçle ilgili dile getirilen en önemli şikâyetlerden birisi, bu mahalleler kurulurken, eski şehirde evi olan kimi ailelerin yeni yapılan evlerde hak sahibi olamaması ayrıca Erzincan'ın yerli halkının göçü sonrasında ortaya çıkan demografik ve ekonomik değişimdir. Erzincan insanı depremin etkilerini uzun yıllar boyunca hissetmiştir. Depremin II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanması, afetin ortaya çıkardığı zorlukların savaşın etkisiyle daha da katlanmasında önemli bir etken olmuştur.

Kaynakça

- Faruk Güngör, 1931 Erzincan Yalnızbağ Köyü doğumlu.
Mehmet Gültepe, 1927 Erzincan doğumlu.
Mustafa Yeter, 1931 Erzincan Yalnızbağ Köyü doğumlu.
Samet Çakmak, 1929 Erzincan doğumlu.
Vehbi Işıkgöz, 1929 Erzincan doğumlu.
AKKAN, Erdoğan. “Erzincan Ovasında Son Tektonik Hareketler ve Bunların Morfolojideki Tesiri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S:21, 1961, ss.123-139.
AYTEMİZ, Cemal. *1939 Erzincan Depremi ve Yeni Şehir, Fay Hattı Üzerine Nasıl Kuruldu?*, Başak Matbaacılık, Ankara, 2012.
BİBER, Tuğba Eray. “Karadeniz’de Depremler ve Yardımlar (1939-1944)”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.2, 2019, ss.151-181.
ÇUHADAROĞLU, Fikret. *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*, Erzincan Valiliği Yayını, İstanbul, 1992.
DİNÇ, Fadik Tosik. “Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi” *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, S.13, 2016, s.1-21.
GÜL, Abdulkadir - BAŞIBÜYÜK, Adem. *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Erzincan Kazası*, Birinci Basım, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2011.
GÜL, Osman Kubilay. “27 Aralık 1939 Erzincan Depremi’nin Sivas ve İlçelerine Etkileri”, *Zeitsohriftfürdie Welt der Türken Journal of World of Turks*, Sayı 3, 2011, ss.135-145.
GÜNCÜ, Arzu - AYDIN, Ayşegül. “Erzincan Kent Hafızasının İmge Mekânları: Muvakkat Kent”, *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu, Bildiriler Cilt 5*, Erzincan 2019, ss.573-590.
HAÇİN, İlhan. “1939 Erzincan Büyük Depremi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXX, Sayı: 88, 2014, ss.37-69.
HANİLÇİ, Nurullah. (2018), “Afetlerin Toplum Üzerindeki Etkileri”, İstanbul 2018, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/acilyardimveafetyonetimi_ao/afetlerintoplum%C3%BCzerindekietkileri.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2020
HAYLİ, Selçuk. “Erzincan Ovası’nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası”, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ 1995.
KAYA, Erol. *Şehre Tanıklık Edenler ERZİNCAN Sözlü Tarih Çalışması*, Pasifik Ofset, İstanbul 2012.
ŞENGÜN, Hayriye - GÜLERYÜZ, Didem. “Türkiye’de Afet Yönetiminde Bir Dönüm Noktası: 1992 Erzincan Depremi”, *Uluslararası Erzincan Sempozyumu*, (28 Eylül-1 Ekim 2016), Cilt 2, ss.857-869.
YAVUZ, Erdem. “Erzincan’da İdari ve Siyasi Hayat (1923-1960)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012.
YAVUZ, Erdem (2017), *1939 Depremi, Erzincan ve Bölgeye Etkisi*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2017.
YAKINDAN TARİH. “1939 Büyük Erzincan Depremi”, <https://yakindantarih.blogspot.com/2013/08/1939-buyuk-erzincan-depremi-comeldigi.html>, Erişim Tarihi: 27.06.2020

